

Het Cacaomysterie

Eerlijke Handel in de Dominicaanse Republiek

Oxfam
FAIRTRADE

 Oxfam
Wereldwinkels

Lesmethodiek voor de eerste graad Secundair Onderwijs
Evelien De Wilde / Oxfam-Wereldwinkels

www.oxfamwereldwinkels.be

foto: Eric de Mijdt

Mystery: Cacao van Conacado

Doelgroep en timing

Het mystery over de cacao kan ingezet worden bij leerlingen van de eerste graad secundair onderwijs. Het kan afgewerkt worden tijdens één lesuur van 50 minuten. De film vormt samen met deze methodiek een les, maar kan ook gebruikt worden als opstapje naar meer: themaweek rond eerlijke handel, opstart wereldwinkel op school etc.

Motiverende lesinstap

Een prikkel: laat een reep chocolade zien (zonder verpakking of merk). Kijk welke reacties dit bij de leerlingen losmaakt. Zo komen we tot:

België heeft een reputatie als chocoladeland. Maar vanwaar komt dit 'voedsel van de goden'? Welke betekenis heeft chocolade voor mensen in verschillende delen van de wereld?

Organisatie

Verdeel de groep in subgroepen van ongeveer 3 leerlingen. Elke groep krijgt een enveloppe met mystery- en takenkaartjes. De hoofdvraag staat op de enveloppe geschreven. Het is aan te raden de kaartjes op karton of tekenpapier af te printen. Zo kunnen ze langer gebruikt worden.

Werken met het mystery

• De hoofdvraag beantwoorden in groepswork

Elke groep krijgt een enveloppe en probeert de hoofdvraag aan de hand van de informatiekaartjes op te lossen. Men kan erop wijzen dat het er eigenlijk op aankomt de kaartjes zoals een detective zinvol met elkaar in verband te brengen, en dat daarbij - zoals bij een misdaadverhaal - niet alle informatie even belangrijk is. Het is ook belangrijk erop te wijzen dat de leerlingen zowel de oplossingsweg als elk verband afzonderlijk op het einde juist en uitvoerig moeten motiveren. Vinden de leerlingen een oplossing, dan schrijven ze die op.

• Verdieping van het groepswork

Wanneer een groepje het antwoord op de hoofdvraag vindt, geeft men deze groep een uitgebreide takenlijst (met uitdiepende en uitbreidende taken). Daardoor kan een interne differentiëring plaatsvinden; langzamere groepen krijgen een hulpstelling, snellere groepen worden aangespoord meer gedetailleerd te werken en meer kaartjes te ontleden.

• Voorstelling van de resultaten en discussie

Alle groepen stellen hun oplossingsweg voor aan de hand van beschreven transparanten. Daarbij moet absoluut geëist worden dat zij een precieze motivatie geven van de belangrijke verbanden. De vragen uit de uitgebreide taken kunnen daarbij helpen.

• Reflectiefase

In deze voor de "Thinking Through Geography"-aanpak centrale fase discussiëren de leerlingen reflecterend over hun eigen probleemoplossende strategie.

Afsluiting

Laat het fairtradeportret van de Dominicaanse Republiek - Conacado zien.
(zie dvd: *Lesties nieuwe schoenen: 5 fairtradeportretten door Lieve Blancquaert.*)

HOOFDVRAAG

1. Waarom wil Danilo zijn dorpsgenoten overtuigen om aan te sluiten bij Conacado?
2. Hoe maakten Georges en Jeanne het leven van Santa en haar gezin heel moeilijk?
3. Op welke manier heeft zij steun gekregen om er opnieuw bovenop te komen?

TAKEN:

1. Lees alle mysterykaartjes. Kruip in de huid van een detective en probeer alle kaartjes zinvol met elkaar in verband te brengen. Net zoals bij een misdaadverhaal is niet alle informatie even belangrijk. Tracht op die manier de hoofdvraag van het mystery op te lossen.
2. Ontwerp een schriftelijke oplossing van het mystery. Verantwoord jullie oplossing en stel daarbij de belangrijke verbanden over dit geval voor.

UITDIEPENDE TAKEN

3. Een orkaan. In België kunnen we ons daar niets bij voorstellen. Maar de Dominicanen leven ermee. Hoe komt dat? Waarom zijn ze zo bang voor orkanen?
4. Wanneer en op vraag van wie is Conacado ontstaan?
5. Welke impact heeft eerlijke handel op het dagelijkse leven van de landbouwersfamilies?
Stel een lijstje op van alle voordelen die de Dominicaanse cacaoboeren ondervinden.

UITBREIDENDE TAKEN

6. *“Fair trade, dat gaat over het immense verschil tussen je eigen boterham mogen verdienen en je hand voor een aalmoes moeten ophouden.”* (Lieve blancquaert)
Verklaar deze uitspraak aan de hand van dit voorbeeld over cacao.

Taken

* MYSTERY *:

1. Lees alle mysterykaartjes. Kruip in de huid van een detective en probeer alle kaartjes zinvol met elkaar in verband te brengen. Net zoals bij een misdaadverhaal is niet alle informatie even belangrijk. Tracht op die manier de hoofdvraag van het mystery op te lossen
2. Ontwerp een schriftelijke oplossing van het mystery. Verantwoord jullie oplossing en stel daarbij de belangrijke verbanden over dit geval voor.

* UITDIEPENDE TAKEN *

3. Een orkaan. In België kunnen we ons daar niets bij voorstellen. Maar de Dominicanen leven ermee. Hoe komt dat? Waarom zijn ze zo bang voor orkanen?
4. Wanneer en op vraag van wie is Conacado ontstaan?
5. Welke impact heeft eerlijke handel op het dagelijkse leven van de landbouwersfamilies?
Stel een lijstje op van alle voordelen die de Dominicaanse cacao-boeren ondervinden?

* UITBREIDENDE TAAK *

6. *“Fair trade, dat gaat over het immense verschil tussen je eigen boterham mogen verdienen en je hand voor een aalmoes moeten ophouden.”*
(Lieve Blancquaert)
Verklaar deze uitspraak aan de hand van dit voorbeeld over cacao.

Mysterykaartjes

<p>1. <i>“Ik ben 50 jaar. Mijn man stierf twee jaar geleden. Een tumor in de lever. Ik heb vijf kinderen. Sally, de oudste is getrouwd. Ze studeerde aan de universiteit maar is daar mee gestopt. Ik kon de studie niet meer betalen. Danilo werkt maar studeert ook agronomie. Mijn derde is 22, hij werkt in de hoofdstad en heeft zijn leven daar. Mijn dochter van 15 weet nog niet precies wat ze wil doen. Mijn kleinste zoon is 13 en wil naar een seminarie om priester te worden. Elke moeder wil het beste voor haar kinderen.”</i> (Santa Sanchez)</p>	<p>11. Conacado was de eerste producentenorganisatie in het land die de fairtradecertificering behaalde, in 1996.</p>
<p>2. <i>“Ik ben lid van het comité dat de fondsen verdeelt. Het comité beslist onder andere welke kinderen van welke leden geld voor schoolmateriaal krijgen. Als we vergaderen, bekijken we ieders behoeften.”</i> (Santa Sanchez)</p>	<p>12. * fermenteren = gisten De fermentatie heeft als doel de bonen te ontbitteren. Dit proces is zeer belangrijk voor het ontwikkelen van de uiteindelijke aroma's van de cacao. Het witte vruchtvlees verdwijnt en de zaden krijgen hierbij hun roodbruine kleur. Deze fermentatie duurt vijf tot zeven dagen.</p>
<p>3. Santa gaat cacao leveren aan de 'block'. Vandaag gaat ze met twee. Ze heeft twee grote zakken geoogst, en nog een kleintje. Als het minder is, gaat haar jongste zoon alleen.</p>	<p>13. <i>“Al de cacao moet van het laboratorium van de nationale cacao commissie de goedkeuring krijgen. Zij inspecteren niet enkel de kleur maar bekijken ook de structuur na het drogen en het gemiddelde gewicht van de boon. De meeste cacao van Conacado is excellent.”</i> (Abel Fernandez)</p>
<p>4. <i>“Natuurlijk zijn we bang als er een orkaan komt. De bomen vallen op de cacao planten, de wind blaast de takken en de vruchten er af. Er is dan ook veel te veel water. We kunnen geen cacao meer leveren, omdat de bonen niet goed drogen.”</i> (Santa Sanchez)</p>	<p>14. <i>“Conacado betaalt arbeiders om de cacao te fermenteren*, te drogen en exportklaar te maken. De associatie maakt het ons gemakkelijk door zoveel diensten aan te bieden. Maar daar hangt wel een prijskaartje aan vast, natuurlijk.”</i></p>
<p>5. <i>“De laatste keer was in 2004. Jeanne tastte vooral de bloesems aan, waardoor de vruchten niet meer groeiden. Eerlijke handel heeft ons goed geholpen. Elk lid van Conacado kreeg geld overeenkomstig de aangeleverde hoeveelheid cacao. En Conacado betaalde de arbeiders die de plantages kwamen opkuisen.”</i> (Santa Sanchez)</p>	<p>15. <i>“Ik was aanwezig op een algemene vergadering van Conacado, toen werd medegedeeld dat de eerste premie van eerlijke handel gestort was. Het is ongelooflijk dat de hulp van rechtvaardige mensen bij ons terecht komt.”</i> (Santa Sanchez)</p>
<p>6. <i>“Ik wil cacaoboeren die nog geen lid van Conacado zijn motiveren om aan te sluiten. Ik zal hen laten inzien welke voordelen ze hebben als lid van de associatie.”</i> (Danilo)</p>	<p>16. Van de fondsen van Conacado genieten zowel mannen als vrouwen. Logisch: ze doen hetzelfde werk, dus verdienen ze dezelfde steun. Vrouwen zijn nu veel meer geëmancipeerd dan vroeger.</p>
<p>7. De boeren van Conacado vernieuwen de huizen van de armste families. Ze bouwen lokalen om te vergaderen en repareren schooltjes, wegen en drinkwaterputten. Ze organiseren ook vorming, zodat ze de kwaliteit van hun cacao kunnen verbeteren. Voor dit alles gebruiken ze de fondsen van eerlijke handel.</p>	<p>17. <i>“Vroeger hadden we geen drinkbaar water. We maakten zelf waterputten. Met de hand. Nu hebben we een pomp met een kraantje. Veel comfortabeler. Dat zou niet mogelijk geweest zijn zonder eerlijke handel.”</i> (Danilo)</p>
<p>8. In het atelier staat Danilo aan de weegschaal. “Santa Sanchez, 191 kilo in 3 zakken, 10 juni”, noteert hij op het 'bewijsstuk van levering'. Danilo is trots dat zijn moeder zoveel kilo heeft geleverd. Ze krijgt 3805 pesos of 76 euro.</p>	<p>18. <i>“Ik werk in de 'block' en studeer agronomie aan de universiteit. Het is niet eenvoudig om die twee te combineren. Ik reserveer wekelijks een vast moment om te studeren. Ik zit al mijn hele leven in de cacao. Als kleine jongen bracht ik de bonen te paard naar deze 'block', soms twee of drie keer per dag.”</i> (Danilo)</p>
<p>9. <i>“Georges blies het dak van ons huis. De cacao plantage was verwoest, maar ook onze groententuin. Drie maanden zaten we zonder eigen voedsel.”</i> (Danilo)</p>	<p>19. Op het bordje aan de kassa in de 'block': 2500 pesos per quintal 1 quintal is 46 kg - 2500 pesos is 50 euro</p>
<p>10. Dankzij het vochtige, tropische klimaat is de Dominicaanse Republiek een ideale locatie voor het verbouwen van cacao. Het land is zelfs de grootste uitvoerder van biologische cacao ter wereld.</p>	<p>20. Een goede cacaoboer(in) selecteert goede cacaobonen en houdt cacao die werd beschadigd, bijvoorbeeld door insecten, apart. De cacao mag niet later dan drie uur na het plukken geleverd worden bij Conacado. Zo voldoet de cacao aan de kwaliteitscriteria en krijgt de boer(in) de prijs voor eerstegraadkwaliteit.</p>

21. “Wetenschappers zeggen dat er nog meer orkanen zullen komen wegens de opwarming van de aarde. We zijn daar bang voor. Een orkaan die onze velden vernietigt, dat betekent verlies aan inkomsten voor de hele gemeenschap.”
(Danilo)

25. “Ik werk al bijna de helft van mijn leven bij Conacado. We hebben deze organisatie opgebouwd door vanaf het begin, in 1988, met de boeren samen te werken. We zijn hier met slechts twaalf stafleden, maar we voorzien in een derde van de cacao productie van de Dominicaanse Republiek.”
(Abel Fernandez, commercieel verantwoordelijke van Conacado)

22. Conacado haalt een jaarlijkse cacao productie van 12.000 ton. Op een kleine 2000 ton na is het allemaal biocacao. De organisatie verkoopt 40 tot 50 procent van de afzet aan fair trade.

26. “We doen ons best om betere condities voor de boeren te bekomen. Eerlijke handel geeft ons extra voordelen. In de eerlijke handel hebben de contracten meer oog voor de situatie van de boeren. Privébedrijven daarentegen, willen alleen maar de beste prijs.” (Abel Fernandez)

23. Conacado werd in 1988 opgericht op vraag van de kleine cacao telers op het arme platteland: zij wilden namelijk hun cacao rechtstreeks verkopen en zo hun inkomsten verhogen.

27. “Eerlijke handel is voor ons een godsgeschenk. Ze hebben ons altijd geholpen. Niet met directe financiële steun, wel met steun aan onze organisatie Conacado. En de voordelen van de projecten van Conacado, die zijn voor iedereen.” (Danilo)

24. Conacado is onontbeerlijk voor vele Dominicaanse cacao boeren. De organisatie telt maar liefst 10 500 boeren, 62 associaties en acht regionale ‘blocks’ die de cacao verwerken.

28. **Conacado** is gelegen in Hato Mayor, een dorpje in de Dominicaanse Republiek.

29. Een cacao boom

VOOR fermentatie

NA fermentatie

30. Conacado: ‘Confederación Nacional de Cacaocultores Dominicanos’

foto: Eric de Midt

Mystery's als leermethode voor globaal denken

Didactische achtergrond en praktische toepassing

Als men beweert dat de leerlingen bij globaal leren de vaardigheid moeten verwerven in globale samenhangen, ligt het voor de hand een aanpak te kiezen, die als doelstelling heeft, besluitvormend en relationeel denken in een dagdagelijkse context te stimuleren. Zo'n aanpak werd eind jaren 1990 in Groot-Brittannië ontwikkeld door David Leat onder het slagwoord "Thinking Through Geography" (TTG). Mystery's zijn wellicht de interessantste werkvorm van deze aanpak.

Vaak bestaan lesopdrachten uit het samenvatten en ontleden van goed georganiseerde, vooraf gegeven teksten over een thema. In het dagelijkse leven daarentegen doen problemen zich meestal op een andere wijze voor. Wij nemen uit verschillende bronnen stukjes informatie op over een complex thema, en vaak spreken deze elkaar tegen.

Wanneer wij nieuwe informatie verwerken, activeren wij om te beginnen onze voorkennis over dit thema. Op die basis trachten wij de verschillende stukjes informatie te ordenen, relaties en samenhangen te herkennen, het belangrijke van het bijkomstige te onderscheiden, gaatjes te vullen en tot besluiten te komen. Wanneer het inpassen in de reeds bestaande kennisstructuur (cognitieve schema's) slaagt zonder breuken en cognitieve conflicten, hebben wij de indruk de ware toedracht begrepen te hebben.

Wat zijn mystery's?

Mystery's maken het mogelijk dit denkproces en dat van kennisopbouw in het dagelijkse leven in het onderwijs op te pakken en toegankelijk te maken voor systematische reflectie. Mystery's volgen de traditie van het probleemgericht onderwijs en bestaan telkens uit drie basiselementen:

- een hoofdvraag
- kaartjes met informatie over het thema
- contextmateriaal

De leerlingen krijgen de opdracht de hoofdvraag te beantwoorden, door zinvolle combinaties te maken van de informatiekaartjes. Bij eenvoudige mystery's in lagere klassen is er al een relatief eenduidige oplossing op de kaartjes zelf aangegeven. Complexere mystery's behandelen thema's die gekenmerkt worden door een zekere ambivalentie. Op het einde is er meer dan één oplossing mogelijk. Daaruit volgen dan interessante discussies bij de bespreking van de groepsresultaten, die vaak direct leiden tot de reflectiefase.

Doelstellingen van mystery's

- trainen van het besluitvormend en in zekere mate ook relationeel denken
- in groep samenwerken aan de oplossing van een probleem
- leren motiveren van beslissingen en conclusies met argumenten
- bij de analyse van getallen, statistieken en algemene verbanden: verder denken dan het zuiver abstracte niveau en de feiten in verband brengen met concreet handelende of betrokken mensen.

De didactische plaats van mystery's in grotere leseenheden

Zij zijn bijzonder geschikt voor de instap in een leseenheid, want daardoor kan een probleemstelling motiverend voorgesteld worden en de dagelijkse denkbeelden en de individuele voorkennis van de leerlingen geactiveerd worden. Bij een projectgerichte aanpak kan op het einde van een mystery een lijst opgesteld worden van nog open vragen en van slechts vermoedelijke relaties (hypothesen), die in het kader van een project systematisch moeten worden onderzocht of uitgewerkt.

Omgekeerd kunnen mystery's ook op het einde van een eenheid komen en b.v. in de vorm van een voorbeeld verschillende reeds uitgewerkte aspecten terug opnemen. In dit geval moeten ze echter duidelijk complexer en in meerdere lagen opgebouwd zijn, zodat de "rode draad" van de oplossingsweg niet te snel zichtbaar wordt.

Tips voor de opbouw van een mystery (volgens Leat 1998)

Mystery's kunnen succesvol ingezet worden in veel verschillende themagebieden van het geografieonderwijs (natuurrampen, de economische structuurverandering van een gebied, migraties). Als uitgangspunt voor het opstellen van een mystery kunnen vaak reportages of interessante krantenberichten dienen, waarin fundamentele, abstracte relaties en evoluties in verband gebracht worden met concrete personen en daardoor aanschouwelijk worden.

Er moeten concreet benoemde personen in voorkomen.

Er moet een verhaallijn herkenbaar zijn, waardoor een spanningsboog opgebouwd wordt, zodat de motivatie groot wordt om het mystery op te lossen en uit te zoeken wat er met de personen gebeurt en waarom.

Een centrale hoofdvraag dient als motiverend vertrekpunt. Verdere aansluitende vragen kunnen ervoor zorgen dat details of contextmateriaal (b.v. kaarten, krantenknipsels enz.) bekeken worden.

Het aantal informatiekaartjes ligt best tussen 16 en 30.

De meegeleverde context moet ook plaatsen, tijd en preciezere omstandigheden van de handeling als achtergrondfactoren bevatten. Kaarten, foto's en ander begeleidend materiaal zijn daar goed geschikt voor.

Het omgaan met onzekerheden en ambivalente feiten vormt een leerdoel op zich. Daarom moet men ervoor openstaan dat leerlingen andere oplossingen ontwikkelen dan de eventueel voorziene.

De reflectiefase

Bijzonder waardevol wordt deze leermethode wanneer de gebruikte probleemoplossende strategieën in een aansluitende reflectiefase bewust gemaakt worden en kritisch bevestigd worden. Als leerkracht krijgt men bij het observeren van het groepswork en in de reflectiefase een intensief inzicht in de voorkennis en de wijze van argumenteren van de leerlingen, en kan men een volgende leseenheid daar doelgericht op afstemmen. Vanuit zuiver thematisch standpunt kan deze fase ook overgeslagen worden, maar vanuit methodisch standpunt omvat zij het interessantste leerpotentieel.

Leidraad voor de reflectiefase

- Hoe zijn we tewerkgegaan, hoe hebben de anderen het gedaan
 - Werd de afzonderlijke informatie geordend, gegroepeerd, uitgekozen, beoordeeld?
 - Werden er vermoedens opgesteld, gemotiveerd, verworpen?
 - Werd het voorbeeld als geheel samenvattend besproken?
 - Werd er onderscheid gemaakt tussen oorzaken, achtergronden en gevolgen?
- Naar welke voorkennis of ook op welke vooroordelen werd er teruggegrepen?
- Welke uitspraken blijven niet-bewezen vermoedens (hypothesen) en moeten voorzichtig behandeld worden?
 - Welke aspecten zijn oorzaken, welke zijn gevolgen bij dit mystery?
- Welke oorzaken zijn eerder directe voorgrondfactoren, welke zijn dieper liggende achtergrondfactoren?
- Welke beoordelingen hebben wij in dit geval gemaakt?
 - Werden er vragen gesteld over verantwoordelijkheid of schuld?
 - Waarom werd er partij gekozen voor bepaalde personen of belangen?
 - Op welke ethische criteria berusten deze beoordelingen?

Bron: SCHULER, S. (april 2005). *Mystery's als leermethode voor globaal denken. Praxis Geographie.*

Bronnen:

Brochures:

- BLANCQUAERT, L. (2009). Cacao van Conacado. Lesties nieuwe schoenen. 5 fairtradeportretten, 34-62.
- MAX HAVELAAR. (2008-2009). Ontwikkeling in eigen handen - De impact van Fairtrade - Jaaroverzicht. Brussel: Max Havelaar België.
- OXFAM WERELDWINKELS. (2009). Magazine Oxfam Wereldwinkels.

Dvd:

- BLANCQUAERT, L. (november 2009). Lesties nieuwe schoenen. 5 fairtradeportretten, Gent: Oxfam Fairtrade.

Websites:

- BARONIE. Cacaobonen fermenteren. Geraadpleegd op 21 april, op <http://www.baronie.com/en/about-chocolate/cacaobonen.html>
- CONACADO Inc. (2008). Cocoa in the Dominican Republic. Geraadpleegd op 20 april 2009, op <http://www.conacado.com.do/>
- FOOD - INFO. (2010). Verwerken van cacao. Geraadpleegd op 21 april, op <http://www.food-info.net/nl/products/choc/chocprod.htm>
- OXFAM WERELDWINKELS. (2009). Dominicaanse Republiek. Geraadpleegd op 20 april 2009, op <http://www.oww.be/conacado>
- OXFAM WERELDWINKELS. (2009). Op bezoek bij Conacado, cacao partner in de Dominicaanse Republiek. Geraadpleegd op 20 april 2009, op http://www.oww.be/weblog.html?prik_ID=79
- WORLDATLAS. Dominican Republic. Geraadpleegd op 21 april 2009, op <http://www.worldatlas.com/webimage/countrys/namerica/caribb/donew.gif>

foto: Eric de Wilt

oww-ed. 10-10 - 246
verantw. uitgever: Koen Van Bockstal, Vervaekestraat 17, B-9000 Gent. Vormgeving: grafische dienst Oxfam-Wereldwinkels & Oxfam Fairtrade